

**HANDBOOK ON THE
ESTABLISHMENT AND IMPLEMENTATION
OF BANDAR LESTARI-ENVIRONMENT AWARD**

**BUKU PANDUAN
PEMBENTUKAN DAN PELAKSANAAN
BANDAR LESTARI-ANUGERAH ALAM SEKITAR**

Joy Jacqueline Pereira
Patrick Tan Hock Chuan
Ahmad Fariz Mohamed
Shaharudin Idrus
Abdul Samad Hadi

Jabatan Kerajaan Tempatan
Kementerian Perumahan dan Kerajaan Tempatan

Institut Alam Sekitar dan Pembangunan
Institute for Environment and Development
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA

**HANDBOOK ON THE
ESTABLISHMENT AND IMPLEMENTATION
OF BANDAR LESTARI-ENVIRONMENT AWARD**

**BUKU PANDUAN
PEMBENTUKAN DAN PELAKSANAAN
BANDAR LESTARI-ANUGERAH ALAM SEKITAR**

Joy Jacqueline Pereira
Patrick Tan Hock Chuan
Ahmad Fariz Mohamed
Shaharudin Idrus
Abdul Samad Hadi

2008

Jabatan Kerajaan Tempatan
Kementerian Perumahan dan Kerajaan Tempatan

Institut Alam Sekitar dan Pembangunan
Institute for Environment and Development
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA

Copyright

Department of Environment (DOE)
Ministry of Natural Resources and Environment (NRE), 2008

Institute for Environment and Development (LESTARI)
Universiti Kebangsaan Malaysia (UKM), 2008

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording, or in any information storage and retrieval system, without prior permission in writing from the Publishers.

Hak cipta terpelihara. Tiada bahagian daripada terbitan ini boleh diterbitkan semula, disimpan untuk pengeluaran atau ditukarkan ke dalam sebarang bentuk atau dengan sebarang alat juga pun, sama ada dengan cara elektronik, gambar serta rakaman dan sebagainya tanpa kebenaran bertulis daripada pihak penerbit bersama.

Authors / Pengarang :

Joy Jacqueline Pereira, Patrick Tan Hock Chuan, Ahmad Fariz Mohamed,
Shaharudin Idrus, Abdul Samad Hadi

Editorial Assistant / Pembantu Editor : Jeingim @Jenne Lajuni

Printed by / Dicetak oleh :

Gempita Maju Sdn. Bhd.
25-1, Lorong 6A/91, Taman Shamelin Perkasa, 51600 Kuala Lumpur

Perpustakaan Negara Malaysia Cataloguing-in-Publication Data

Handbook on the establishment and the implementation Of Bandar Lestari-environment award = Buku panduan pembentukan dan pelaksanaan Bandar Lestari-anugerah alam sekitar / Joy Jacqueline Pereira... [et al.]

ISBN 978-983-9444-90-2

1. Urbanization—Malaysia—Handbooks, manual, etc. 2. City planning—Malaysia—Handbooks, manual, etc. I. Pereira, Joy Jacqueline, 1965-307.7609595

CONTENTS / KANDUNGAN

MESSAGES

KATA-KATA ALUAN

Director General of Environment 6
Ketua Pengarah Alam Sekitar

Director General of Local Government Department 7
Ketua Pengarah Jabatan Kerajaan Tempatan

Director of Institute for Environment and Development (LESTARI) 8
Universiti Kebangsaan Malaysia
Pengarah Institut Alam Sekitar dan Pembangunan (LESTARI)
Universiti Kebangsaan Malaysia

ACKNOWLEDGEMENT / PENGHARGAAN 9

BACKGROUND / LATAR BELAKANG 14

ASPIRATIONS / ASPIRASI 15

CONCEPT / KONSEP 15

DEFINITION / DEFINISI 16

OBJECTIVES / OBJEKTIF 17

EVALUATION CRITERIA 17

KRITERIA PENILAIAN

Approach / Pendekatan 18

Physical Environment / Persekitaran Fizikal 19

Ecological Initiatives / Inisiatif Ekologi 19

Environmental Governance / Pentadbiran Alam Sekitar 20

Education And Awareness / Pendidikan dan Kesedaran 21

Urban Environmental Services / Perkhidmatan Alam Sekitar 21

SELECTION PROCESS / PROSES PEMILIHAN	22
Category 1 / Kategori 1	22
Category 2 / Kategori 2	24
Category 3 / Kategori 3	25
EVALUATION PROCESS / PROSES PENILAIAN	26
Evaluation of City Brief / Penilaian Ringkasan Bandar	26
Evaluation of Physical Parameters / Penilaian Parameter Fizikal	27
Opinion Survey / Soal Selidik Pendapat Awam	27
Field Assessment / Penilaian Lapangan	28
ORGANISATIONAL STRUCTURE / STRUKTUR ORGANISASI	28
Ministerial Selection Panel / Panel Pemilihan Menteri	28
Steering Committee / Jawatankuasa Pemandu	29
Assessment Panels / Panel Penilai	29
Secretariat / Urus setia	31
RECOGNITION / PENGIKTIRAFAN	31
SUSTAINABILITY OF THE PROGRAMME / KELESTARIAN PROGRAM	32
LIST OF FIGURES / SENARAI RAJAH	
Figure 1 : Bandar Lestari - Environment Award : Assessment Criteria Rajah 1 : Bandar Lestari - Anugerah Alam Sekitar : Kriteria Penilaian	18
Figure 2 : Bandar Lestari - Environment Award : Category 1 : Ranking and Awarding Process Rajah 2 : Bandar Lestari - Anugerah Alam Sekitar : Kategori 1 : Proses Penarafan dan Penganugerahaan	23

Figure 3 : Bandar Lestari - Environment Award : Category 2 : Awarding Process	24
<i>Rajah 3 : Bandar Lestari - Anugerah Alam Sekitar : Kategori 2 : Proses Penganugerahaan</i>	
Figure 4 : Bandar Lestari - Environment Award : Category 3 : Awarding Process	25
<i>Rajah 4 : Bandar Lestari - Anugerah Alam Sekitar : Kategori 3 : Proses Penganugerahaan</i>	
Figure 5 : Organisation Chart for the Award Programme	30
<i>Rajah 5 : Carta Organisasi untuk Program Anugerah</i>	

APPENDICES / LAMPIRAN

Appendix 1 : Information Requisition Form <i>Lampiran 1 : Borang Perolehan Maklumat</i>	33
Appendix 2 : Opinion Survey Form <i>Lampiran 2 : Borang Soal Selidik Pendapat Awam</i>	38
Appendix 3 : Field Evaluation Guidelines <i>Lampiran 3 : Borang Panduan Penilaian Lapangan</i>	43
Appendix 4 : Field Evaluation Checklist <i>Lampiran 4 : Borang Senarai Semak Penilaian Lapangan</i>	44

MESSAGES / KATA-KATA ALUAN

Director General of Environment / *Ketua Pengarah Alam Sekitar*

The Department of Environment is glad to have successfully completed the second cycle of the Bandar Lestari-Environment Award, which led to the publication of this handbook

entitled HANDBOOK ON THE ESTABLISHMENT AND IMPLEMENTATION OF BANDAR LESTARI-ENVIRONMENT AWARD.

The Bandar Lestari-Environment Award is based on a dynamic concept of environmental governance of cities and towns. The Award Programme aims to recognise city administration in continuously integrating sustainability elements into their planning and systematic environmental improvement of their cities that can be quantitatively measured. I hope this Handbook would be helpful for City and Municipal Councils, as well as the Local Authorities in promoting environmental awareness to the public as well as planning programmes to better the lives of urban people.

I would like to record our appreciation and many thanks to the Institute for Environment and Development (LESTARI), UKM for their tremendous effort and time in publishing this Handbook.

Jabatan Alam Sekitar amat berbangga kerana telah berjaya melengkapkan kitaran kedua Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar dengan terbitnya BUKU PANDUAN PEMBENTUKAN DAN PELAKSANAAN BANDAR LESTARI-ANUGERAH ALAM SEKITAR.

Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar adalah berasaskan kepada konsep dinamik mengenai governans persekitaran bandaraya dan bandar. Program penganugerahan ini bertujuan untuk mengiktiraf usaha pengurus bandar yang mengintegrasikan unsur-unsur kelestarian dalam perancangan secara berterusan dan menambah baik persekitaran yang bersistem kepada bandar-bandar melalui ukuran kuantitatif. Saya berharap Buku Panduan ini dapat membantu Majlis Bandaraya dan Majlis Perbandaran, serta Pihak Berkuasa Tempatan untuk mempromosi kesedaran alam sekitar kepada penduduk serta merancang program-program untuk menambah baik kehidupan penduduk bandar.

Saya ingin merakamkan penghargaan serta ucapan terima kasih kami kepada Institut Alam Sekitar dan Pembangunan (LESTARI), UKM kerana usaha serta masa yang digunakan untuk menerbitkan Buku Panduan ini.

DATO' HAJAH ROSNANI IBRAHIM

MESSAGES / KATA-KATA ALUAN

Director General of Local Government Department
Ketua Pengarah Jabatan Kerajaan Tempatan

First and foremost I would like to congratulate the Department of Environment and the Institute for Environment and Development (LESTARI), UKM for coming up with the HANDBOOK ON THE

ESTABLISHMENT AND IMPLEMENTATION OF BANDAR LESTARI-ENVIRONMENT AWARD.

The Department of Local Government is indeed privileged to share the auspicious occasion on the successful implementation of the Bandar Lestari-Environment Award. It is this very spirit of collaboration and active engagement that enables us to witness endeavours that have contributed to significant improvements in the urban environment. The biggest challenge as yet would be to engage more with the private sector and the public; working in tandem to move beyond what has been achieved today. Valuable inputs into this program can contribute much to changes that benefits the general public.

Terlebih dahulu saya ingin mengucapkan tahniah kepada Jabatan Alam Sekitar dan Institut Alam Sekitar dan Pembangunan (LESTARI), UKM kerana telah berjaya menerbitkan BUKU PANDUAN PEMBENTUKAN DAN PELAKSANAAN BANDAR LESTARI-ANUGERAH ALAM SEKITAR.

Jabatan Kerajaan Tempatan berasa amat bertuah kerana dapat berkongsi kejayaan pelaksanaan Bandar Lestari – Anugerah Alam Sekitar. Hasil kerjasama yang erat dan penyertaan yang aktif daripada semua pihak telah menyumbang kepada penambahbaikan persekitaran bandar. Cabaran terbesar pada masa yang akan datang adalah untuk melibatkan penyertaan sektor swasta dan awam secara seiringan ke arah kelestarian bandar. Input bernilai yang telah diterapkan ke dalam program ini boleh menyumbang kepada perubahan untuk kemanfaatan orang awam.

Y. BHG. DATIN ARPAH BINTI ABDUL RAZAK

MESSAGES / KATA-KATA ALUAN**Director of Lestari, Universiti Kebangsaan Malaysia
Pengaruh LESTARI, Univeristi Kebagsaan Malaysia**

First and foremost, I would like to congratulate the Department of Environment (DOE) and the Department of Local Government of the Ministry of Housing and Development for their success in bringing the Bandar Lestari-

Environment Award into its second cycle, as reported in this HANDBOOK ON THE ESTABLISHMENT, AND IMPLEMENTATION OF BANDAR LESTARI-ENVIRONMENT AWARD.

LESTARI, UKM was established on 1st October 1994 as a multidisciplinary institute with the intention of addressing research with an integrated approach to deal with environmental issues and capacity building in sustainable development. As a research institute that undertakes research programmes with a multidisciplinary and transdisciplinary approach, LESTARI has succeeded in proving that holistic research leaves a positive impression upon policy, governance and societal development processes. This is vital in providing the right foundation for authorities to improve the quality of life of its citizens. In this context, we are proud to have participated in the second cycle of the Bandar Lestari-Environment Award Programme with DOE and other partners.

The Bandar Lestari-Environment Award Programme plays an important role in the implementation of the National Policy on the Environment. We look forward to a continuation of the synergistic partnership that has been developed with DOE in the quest to achieve Environmental Sustainability.

Finally, I hope that this compact Handbook will assist Local Authorities in their efforts to better manage their respective areas for sustainability of all citizens and the environment.

PROFESSOR DR. MAZLIN BIN MOKHTAR

Terlebih dahulu saya ingin mengucapkan tahniah kepada Jabatan Alam Sekitar (JAS) dan Jabatan Kerajaan Tempatan, Kementerian Perumahan dan Kerajaan Tempatan atas kejayaan membawa Bandar Lestari- Anugerah Alam Sekitar kepada kitaran yang kedua, seperti yang dinyatakan dalam BUKU PANDUAN PEMBENTUKANDAN PELAKSANAAN BANDAR LESTARI-ANUGERAH ALAM SEKITAR ini.

LESTARI, UKM telah ditubuhkan pada 1hb Oktober 1994 sebagai institut multidisiplin dengan tujuan untuk menumpukan perhatian kepada penyelidikan yang berpendekatan integrasi sebagai menangani isu-isu persekitaran dan pembangunan keupayaan dalam pembangunan lestari. Sebagai institut penyelidikan yang melakukan program penyelidikan menggunakan pendekatan multidisiplin dan transdisiplin, LESTARI telah berjaya menyediakan pendekatan holistik yang memberi gambaran yang positif dalam polisi, goman dan proses kemajuan masyarakat. Ini adalah penting utuk memberi asas yang betul bagi pihak berkuasa untuk memperbaiki kualiti kehidupan kepada penduduk. Dalam konteks ini, kami berasa bangga kerana dapat melibatkan diri dalam kitaran kedua Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar bersama JAS dan rakan-rakan kongsi yang lain.

Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar memainkan peranan yang penting dalam pelaksanaan Dasar Alam Sekitar Negara. Kami memandang ke hadapan dalam perkongsian erat yang telah diwujudkan yang telah diwujudkan bersama JAS dalam usaha mencapai Kelestarian Persekitaran.

Akhir sekali, saya berharap Buku Panduan ini boleh membantu Pihak Berkuasa Tempatan dalam usaha mereka untuk menguruskan kawasan mereka masing-masing untuk kelestarian penduduk dan alam sekitar.

ACKNOWLEDGEMENT / PENGHARGAAN
BANDAR LESTARI - ENVIRONMENT AWARD 2006/2007
BANDAR LESTARI - ANUGERAH ALAM SEKITAR 2006/2007

Members of the Ministerial Selection Panel / *Ahli Jawatankuasa Peringkat Menteri*

Chairman / Pengerusi :

Y.B. Dato' Seri Azmi Bin Khalid
Minister of Natural Resources and Environment

Members / Ahli :

Y.Bhg. Datuk Suboh bin Mohd Yassin
Secretary-General Ministry of Natural Resources and Environment

Y.Bhg. Dato' Hajah Rosnani binti Ibarahim
Director General of Environment

Encik Patrick Tan Hock Chuan
Strategic Communication Division Department of Environment

Assoc. Prof. Dr. Joy Jacqueline Pereira
Institute for Environment and Development LESTARI, UKM

Members of the Steering Committee / *Ahli Jawatankuasa Pemandu*

Co Chairs / Pengerusi Bersama :

Y.Bhg. Dato' Hajah Rosnani Ibarahim
Director General of Environment

Y.Bhg. Datin Arpah Abdul Razak
Director General of Local Government Department

Members / Ahli :

Encik Patrick Tan Hock Chuan
DOE

Encik Ramli Abdul Rahman
DOE

Y.Bhg. Dato' Ghazali Dato' Yusoff
Business Council for Sustainable
Development Malaysia

Y.Bhg. Prof. Dato' Dr. Abd. Samad Hadi
LESTARI., UKM

Assoc. Prof. Dr. Joy Jacqueline Pereira
LESTARI, UKM

Dr. Ahmad Fariz
LESTARI, UKM

Encik Shahrudin Idrus
LESTARI, UKM

Tuan Haji Fadzil Mustafa
Local Government Department

Encik Ramli Zulkifli
Town and Country Planning Department

Encik William Ahlan
Environment Protection Department
Sabah

Encik Mohd Adnan Md. Dom
Indah Water Konsortium Sdn.Bhd

Encik Chiew Hai Wah
Kualiti Alam Sd. Bhd

Dr.Uzir Abdul Malik
Southern Waste Management

Dr.K.M.Loie
Malaysian International Chamber of
Commerce and Industry (MICCI)

Encik Yong Soo Heong
BERNAMA

Encik Sharin Aminullah
Malaysia Tourism Promotion Board

Encik Taha bin Yusoff
Malaysia Tourism Promotion Board

Encik Mohd Azhar Helmi Soo
CIDB

Puan Rozilah Ibrahim
Alam Flora Sdn. Bhd

Cik Loga Sunthri a/p Veeraiah
FOMCA

Encik Tiah Oon Ling
REHDA

Members of the Independent Assessment Panel / *Ahli Panel Penilai Bebas*

Category 1 / Kategori 1

Panel Leader / *Ketua Panel* :

Y.Bhg. Dato' Dr. Hashim
Bin Abdul Wahab

Members / *Ahli* :

Y.Bhg. Datuk Patrick Sindu
Y. Bhg. Datin Susheila Beatrice
Vethavanam Mc Coy
Prof. Madya Indahsah Binti Haji Sidek
Encik Ramli Bin Zulkifli

Category 2 / Kategori 2

Panel Leader / *Ketua Panel* :

Y. Bhg. Dato' Ghazali Bin Dato' Yusoff

Ahli / Members :

Puan Nellie Ng Binti Abdullah
Dr.Kalithasan a/l Kailasam
Ar. Mohammad Shah Bin Dato' Sanad
Encik Taha bin Yusoff

Category 3/ Kategori 3

Panel Leader / *Ketua Panel* :

Dr. Ahyar bin Idris

Ahli / Members:

Encik Phang Fatt Kong
Cik Loga Sunthri a/p Veeraiah
Puan Siti Fatimah Binti Abu Idrus
Puan Tan Suat Eam
Encik Thiagarajan Nadeson

Members of Department of Environment Assessment Panel
Ahli-Ahli Panel Penilai Jabatan Alam Sekitar

Puan Herzy Noor Waidah Waty binti Aris	Terengganu
Cik Siti Nafhatun Huwaina binti Rashid	Terengganu
Cik Siti Rusliza binti Mokhtar	Selangor
Encik Mohd Shukri Noh	Selangor
Puan Hadijah binti Ali	Melaka
Puan Kamilah binti Wan Zahid	Kuala Lumpur
Puan Shaliza binti Shaharum	Sarawak
Encik Mohd Lokman bin Othman	Sarawak
Encik Hasmadi bin Osman	Sarawak
Encik Maznuri bin Mohd Hashim	Sarawak
Puan Hamidah binti Shamsudin	Sarawak
Encik Raymond Alim @ Godtol	Sarawak
Encik Husin bin Ayup	Sarawak
Cik Chai Hsieh Nee	Sabah
Encik Mohd Hisham bin Mohd Hashim	Pahang
Encik Yahya bin Abdullah	Pahang

Secretariat / *Urus Setia*

Joint Chairs / Pengerusi Bersama :

Puan Choong Mei Chun	DOE Putrajaya (<i>bermula Dis 2007</i>)
Encik Patrick Tan Hock Chuan	DOE Putrajaya (<i>sehingga Dis 2007</i>)
Prof. Dato' Dr. Abdul Samad Hadi	LESTARI, UKM

Members / Ahli :

YM Raja Aminah binti Raja Bakar	DOE Putrajaya (<i>bermula Feb 2008</i>)
Encik Mohd Faisal bin Alias	DOE Putrajaya (<i>bermula Feb 2008</i>)
Encik Ramli bin Abdul Rahman	DOE Putrajaya (<i>sehingga Feb 2008</i>)
Encik Mohd Faizul Hilmi bin Zulkifli	DOE Putrajaya (<i>sehingga Feb 2008</i>)
Cik Kamariah binti Abdullah Khairi	DOE Putrajaya
Encik Mohd Zanial bin Zakaria	DOE Putrajaya
Encik Mohd Riduan bin Ghani	DOE Putrajaya
Cik Zarina binti Abu	DOE Putrajaya
Puan Suhaila binti Ariffin	DOE Putrajaya
Prof. Madya. Dr. Joy Jacqueline Pereira	LESTARI, UKM
Dr. Ahmad Fariz Mohamed	LESTARI, UKM
Encik Shahrudin Idrus	LESTARI, UKM
Cik Jeingim @ Jenne Lajuni	LESTARI, UKM
Cik Choon Shay Wei	LESTARI, UKM

BACKGROUND / LATAR BELAKANG

The Bandar Lestari-Environment Award is in line with the eight principles of the National Policy on the Environment. These principles are; stewardship of the environment, conservation of nature's vitality and diversity, continuous improvement in the quality of the environment, sustainable use of natural resources, integrated decision making, the role of the private sector, commitment and accountability and active participation in the international community. This awarding exercise intends to encourage Local Authorities or "Pihak Berkuasa Tempatan (PBT)" to come forward in sharing their best practices and latest innovative approaches in managing their cities, to build up smart intercity partnerships.

Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar adalah selaras dengan Dasar Alam Sekitar Negara yang mempunyai lapan prinsip iaitu pengawasan alam sekitar, pemuliharaan ketahanan dan kepelbagaian alam, peningkatan berterusan kualiti alam sekitar, penggunaan lestari sumber-sumber asli, membuat keputusan bersepadu, peranan sektor swasta, komitmen dan kebertanggungjawaban, dan penglibatan aktif dalam masyarakat antarabangsa. Penganugerahan ini bertujuan untuk mengenengahkan Pihak Berkuasa Tempatan (PBT) untuk berkongsi amalan baik mereka, berkongsi pendekatan yang inovatif daripada segi pengurusan bandar serta menjalin perkongsian bijak antara PBT.

Dasar Alam Sekitar Negara National Policy on the Environment		DASAR ALAM SEKITAR NEGARA National Policy on the Environment	
BANDU MALAY	CONTENTS	Risika Harau	Page
TIJUAN	OBJECTIVES		
PRINSIP	PRINCIPLES		1
1	Pengawasan Alam Sekitar Stewardship of the Environment		1
2	Pemuliharaan Ketahanan dan Kepelbagaian Alam Conservation of Nature's Vitality and Diversity		2
3	Peningkatan berterusan Kualiti Alam Sekitar Continuous Improvement in the Quality of the Environment		3
4	Penggunaan Lestari Sumber-sumber Asli Sustainable Use of Natural Resources		4
5	Keputusan Bersepadu Berbilang Pihak Integrated Decision Making		5
6	Peranan Sektor Swasta Role of the Private Sector		6
7	Komitmen dan Kertanggungjawaban Commitment and Accountability		7
8	Penglibatan Aktif dalam Masyarakat Antarabangsa Active Participation in the International Community		8
STRATEGI HIJAU	GREEN STRATEGIES		9
1	Pendidikan dan Kesedaran Education and Awareness		9

The Bandar Lestari-Environment Award is in line with Malaysia's National Policy on the Environment. Program Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar ini adalah selaras dengan Dasar Alam Sekitar Negara.

ASPIRATIONS / *ASPIRASI*

The Bandar Lestari-Environment Award intends to promote a clean and healthy environment, the conservation of the country's natural heritage and also, bring together communities in building a clean, healthy city, in line with the eight principles of the National Policy on the Environment.

Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar bertujuan untuk meningkatkan kesedaran terhadap persekitaran yang bersih dan sihat serta memulihara warisan semulajadi negara oleh pelbagai pihak berkepentingan yang selaras dengan lapan prinsip Dasar Alam Sekitar Negara.

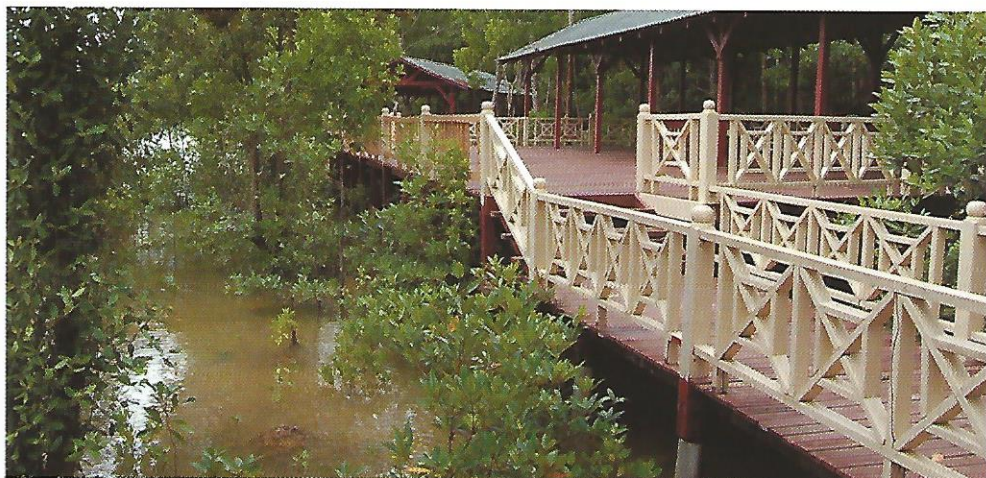

Photo by / Foto oleh : Nik Mohd Noor Faizul Bin Md Saad.

The Bandar Lestari-Environment Award intends to promote a clean healthy environment and conservation of the country's natural heritage. A mangrove forest outside of Kemaman.

Program Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar bertujuan untuk menggalakkan persekitaran yang bersih dan sihat serta bagi memulihara warisan asli negara. Hutan paya bakau di Kemaman.

CONCEPT / *KONSEP*

Bandar Lestari-Environment Award incorporates several issues of importance to sustainable development. These include:-

- Physical conditions
- Ecological well-being
- Urban environmental services
- Good governance
- Active community participation

Bandar Lestari menggabungkan beberapa aspek penting dalam pembangunan lestari termasuklah:

- Keadaan fizikal
- Keadaan ekologi
- Perkhidmatan alam sekitar
- Pentadbiran alam sekitar
- Penglibatan komuniti yang aktif

This Award intends to recognise Local Authorities that keep abreast of innovations and practices in creating and maintaining a healthy environment for human habitation.

Anugerah ini bertujuan untuk mengiktiraf Pihak Berkuasa Tempatan yang mengamalkan amalan inovasi terkini serta mengekalkan persekitaran yang sihat.

The Bandar Lestari-Environment Award intends to recognise Local Authorities that keep abreast of innovations and practices in creating and maintaining a healthy environment for human habitation.

Konsep Program Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar adalah untuk mengiktiraf Pihak Berkuasa Tempatan yang mengamalkan pendekatan inovatif dan amalan baik dalam mewujudkan serta mengekalkan alam sekitar yang sihat untuk habitat manusia.

DEFINITION / DEFINISI

There is no single definition of a sustainable city. A sample of the many definitions of a sustainable city include:

1. A city that is able to provide the basic needs of city inhabitants beside the necessary infrastructure of civic amenities, health and medical care, housing, education, transportation, employment, good governance, and take care of the population's needs and all sections of society without discrimination, and

Belum terdapat satu definisi bandar lestari yang dipersetujui oleh para pentadbir. Contoh-contoh definisi bandar lestari termasuklah;

1. Bandar yang mampu menyediakan keperluan asas kepada penduduknya selain daripada kemudahan infrastruktur awam, perkhidmatan kesihatan dan perubatan, perumahan, pendidikan, pengangkutan, pekerjaan, pentadbiran yang baik, dan menjaga keperluan penduduk dari semua lapisan masyarakat tanpa diskriminasi.

2. A city that enhances the economic, social, cultural and environmental well-being of current and future generations.

Several elements were selected to denote the sustainability of a city for the Bandar Lestari-Environment Award. These include physical conditions, ecological efforts, environmental governance, level of awareness and urban environmental services.

2. Bandar yang menambah baik tahap ekonomi, sosial, budaya dan persekitaran pada masa kini dan juga pada masa hadapan.

Beberapa elemen penting telah dipilih yang melambangkan kelestarian sesebuah Bandar untuk Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar. Elemen-elemen ini termasuklah keadaan fizikal, inisiatif ekologi, pentadbiran alam sekitar, tahap kesedaran, dan perkhidmatan alam sekitar.

OBJECTIVES / OBJEKTIF

- Recognise the work carried out by the administrators of local authorities with regard to environmental sustainability.
- Raise awareness regarding environmental sustainability at the local level and mobilise support within communities.
- Disseminate innovative approaches and examples of good practices towards environmental sustainability
- Mengiktiraf usaha Pihak Berkuasa Tempatan (PBT) kepada kelestarian alam sekitar.
- Meningkatkan kesedaran kelestarian alam sekitar di peringkat tempatan dan mendapatkan sokongan masyarakat.
- Mengembangkan pendekatan yang inovatif dan amalan baik ke arah kelestarian alam sekitar.

EVALUATION CRITERIA / KRITERIA PENILAIAN

The Bandar Lestari-Environment Award is different from an all encompassing sustainable city award because the focus is narrowed to address the environmental aspect of a city's sustainability. The award recognises best practices in planning, maintaining and sustaining the physical environment of cities.

Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar adalah berbeza daripada anugerah-anugerah kelestarian bandar lain kerana ia tertumpu kepada aspek alam sekitar dalam kelestarian bandar. Anugerah ini mengiktiraf amalan baik dalam perancangan, penyelenggaraan dan mengekalkan persekitaran fizikal bandar.

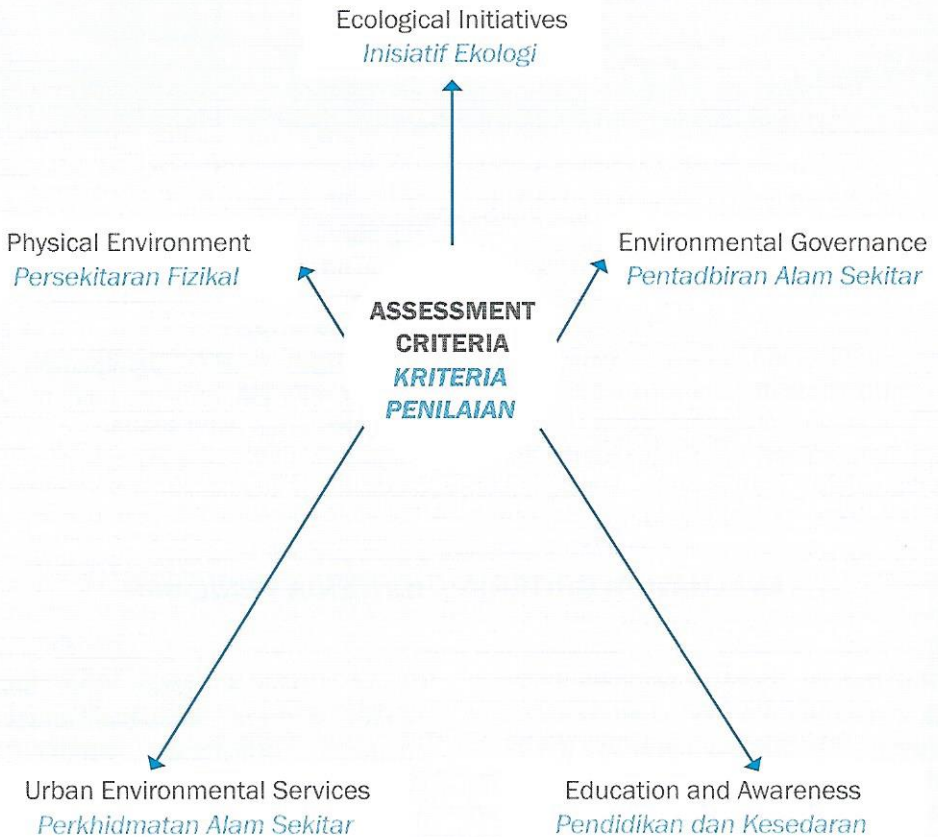
Approach

The Bandar Lestari-Environment Award is based on five evaluation criteria as depicted in Figure 1.

Pendekatan

Pendekatan bagi penilaian Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar adalah berdasarkan kepada lima kriteria penilaian seperti dalam Rajah 1.

Figure 1 : Bandar Lestari - Environment Award : Assessment Criteria
Rajah 1 : Bandar Lestari - Anugerah Alam Sekitar : Kriteria Penilaian

Physical Environment

Elements associated with this criterion are based on the extent of improvement to the surrounding physical environmental conditions conducive for urban living. Initiatives such as improved air and water quality, and the reduction of noise levels, among others, are taken into account.

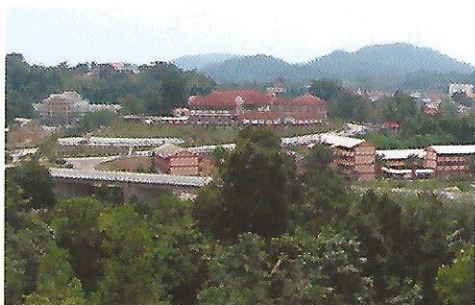

Clean flowing water is vital to city dwellers for recreation. A section of Sarawak River making up the Kuching Water Front.

Air sungai yang mengalir bersih adalah penting bagi para penduduk bandar untuk aktiviti rekreasi. Sebahagian daripada Sungai Sarawak yang mengindahkan Kuching Water Front

Ecological Initiatives

Elements related to this criterion are; the protection of the natural environment,

Maintaining natural habitats within a city is a challenge for Local Authorities. The green area of Lipis Town.

Mengekalkan habitat semulajadi dalam kawasan bandar merupakan satu cabaran kepada Pihak Berkuasa Tempatan. Kawasan hijau Pekan Lipis.

Persekitaran Fizikal

Elemen-elemen yang berkaitan dengan kriteria ini adalah tahap yang diambil untuk memperbaiki persekitaran fizikal bagi meningkatkan kehidupan di bandar. Inisiatif seperti memperbaiki kualiti udara, air dan pengurangan tahap bising juga diambil kira.

Strategically landscaped areas dotting a city enhance air quality and reduce noise levels. A well landscaped residential area in Shah Alam.

Kawasan-kawasan yang dilandskap secara strategik di sekitar bandar dapat menambah baik kualiti udara serta mengurangkan bunyi bising. Kawasan perumahan di Shah Alam yang dilandskap dengan baik.

Inisiatif Ekologi

Elemen- elemen yang berkaitan dengan kriteria ini adalah seperti perlindungan

The urban forest of Majlis Bandaraya Kuching Selatan serves as an education centre as well as a much needed recreation area.

Hutan bandar Majlis Bandaraya Kuching Selatan memenuhi keperluan sebagai pusat pembelajaran dan juga kawasan rekreasi yang sangat diperlukan.

biodiversity-related or habitat enhancement initiatives; environmentally friendly innovations such as improving energy efficiency and the reduction of heat islands in the built environment; innovative practices like solar lighting, pedestrian malls, bicycle lanes, among others; and new technological and experimental practices such as use of alternative fuels or other environmentally friendly product development and usage.

Environmental Governance

This criterion recognises leadership in environmental sustainability. Elements that are related to this category include incorporation of policies, practices and procedures that promote accountable and transparent governance; two-way communication with the community, including the extent to which issues such as public complaints are addressed; inculcation of stakeholder and community support; and the quality of environmental management training.

Photo by / Foto oleh
Norazmi Bin Abdul Kadir

Promotion of awareness and capacity building for environmental management is important for sound environmental governance. Awareness exhibition on Peat Swamp in Pekan.

Meningkatkan kesedaran dan pembangunan keupayaan dalam pengurusan persekitaran merupakan salah satu aspek pentadbiran alam sekitar. Pameran untuk meningkatkan kesedaran mengenai paya gambut di Pekan.

kepada persekitaran semulajadi, inisiatif penambahbaikan kepelbagaian biologi dan habitat, inovasi mesra alam seperti penjimatan tenaga, kecekapan penggunaan tenaga, pengurangan pulau haba, amalan inovasi seperti penggunaan lampu solar, penyediaan laluan pejalan kaki dan lorong basikal, dan usaha menggunakan teknologi seperti penggunaan bahan bakar alternatif atau pembangunan produk mesra alam.

Pentadbiran Alam Sekitar

Kriteria ini mengiktiraf kepimpinan dalam kelestarian alam sekitar. Elemen yang dirangkumi oleh kriteria ini termasuklah penerapan dasar, amalan dan prosedur yang menggalakkan pentadbiran yang telus dan dipercayai, kewujudan komunikasi dua hala dengan masyarakat seperti tahap pengendalian aduan, sokongan pihak berkepentingan dan masyarakat serta kualiti latihan pengurusan alam sekitar yang berkesan.

Photo by / Foto oleh
Nik Mohd Noor Faizul Bin Md Saad

Two way communication between the community and Local Authority is vital for transparent governance. The Local Authority of Sibul briefing community leaders on the sustainability of Sibul Lake Garden. Komunikasi dua hala di antara komuniti dan Pihak Berkuasa Tempatan sangat penting untuk governans yang telus. Pihak Berkuasa Tempatan memberi taklimat kepada komuniti mengenai kelestarian Sibul Lake Garden.

Education and Awareness

This criterion encompasses the area of education or communication that contributes to enhancing public awareness and understanding of environmental issues and initiatives. Elements that relate to this criterion include the relevance and impact of communication, target audiences and the effectiveness of communication mechanisms, whether individually or in collaboration with other organisations.

Photo by / Foto oleh
Norazmi Bin Abdul Kadir

This billboard photographed in Majlis Daerah Lipis is a way of instilling awareness on maintaining a clean neighbourhood among residents.

Penggunaan Papan Iklan oleh Majlis Daerah Lipis merupakan satu cara untuk meningkatkan kesedaran kepada penduduk mengenai penjagaan kebersihan di kawasan perumahan.

Urban Environmental Services

Initiatives that induct the practice of reducing, reusing and recycling of wastes as well as improvement of transport management systems will be recognised. Other elements that relate to this category include water and materials efficiency, clean-up projects, sanitation and waste effluent management.

Pendidikan dan Kesedaran

Kriteria ini merangkumi aspek pendidikan atau komunikasi yang menyumbang kepada kesedaran dan kefahaman masyarakat terhadap isu-isu dan inisiatif persekitaran. Elemen yang berkaitan termasuklah impak dan kerelevanan komunikasi, kumpulan sasaran dan keberkesanan mekanisme komunikasi sama ada secara bersendirian atau melalui kerjasama dengan organisasi lain.

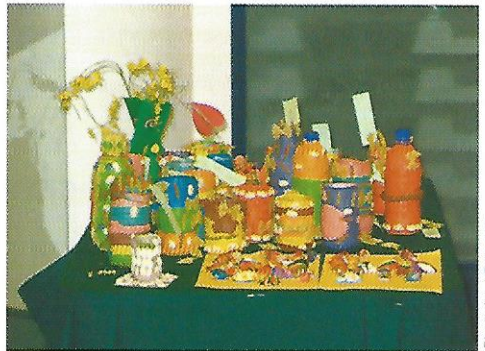

Photo by / Foto oleh
Norazmi Bin Abdul Kadir

Exhibition on handcraft made from recycled material is a method used by Kuching North Local Authority to increase public awareness and responsibility of city dwellers towards their environment. *Pameran barangan kraftangan yang diperbuat daripada bahan kitar semula telah digunakan oleh Pihak Berkuasa Tempatan Kuching Utara untuk meningkatkan kesedaran dan tanggungjawab penduduk bandar terhadap kawasan persekitaran mereka.*

Perkhidmatan Alam Sekitar

Amalan untuk mengurangkan, menggunakan, dan mengitar semula bahan buangan serta peningkatan sistem pengurusan pengangkutan akan diiktiraf. Elemen lain termasuklah kecekapan penggunaan air dan sumber, projek pembersihan, pengurusan sanitasi dan effluen.

Photo by / Foto oleh
Norazmi Bin Abdul Kadir

Recycling of organic material using low technology for a housing estate community is an effort embarked upon by Dewan Bandaraya Kota Kinabalu as one of its urban environment services.

Kitar semula bahan organik dengan menggunakan teknologi rendah untuk komuniti perumahan telah dimulakan oleh Dewan Bandaraya Kota Kinabalu sebagai salah satu daripada perkhidmatannya.

Photo by / Foto oleh
Mohd Ridzuan Zulikiffy

A clean and well maintained recycling kiosk photographed in Subang Jaya.

Kios kitar semula yang bersih dan diselenggara dengan baik di Subang Jaya.

SELECTION PROCESS / PROSES PEMILIHAN

1. The Bandar Lestari-Environment Award recognises Local Authorities or "Pihak Berkuasa Tempatan (PBT)" of various sizes in term of area of jurisdiction, population size and operating budget.
  2. Local Authorities in this context encompasses state capitals, cities, municipalities and district councils.
  3. In order to create a level playing field these PBT are divided into three categories as described in the following sections.
1. Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar mengiktiraf Pihak Berkuasa Tempatan dari segi keluasan kawasan pentadbiran, jumlah penduduk, dan bajet operasi.
  2. Pihak Berkuasa Tempatan dalam definisi ini termasuklah ibu negeri, majlis dan dewan bandaraya, majlis perbandaran dan majlis daerah.
  3. Bagi memastikan ketelusan dan keadilan dilaksanakan semasa penilaian, PBT dibahagikan kepada tiga kategori seperti yang dihuraikan di bawah.

Category 1

Category 1 is exclusively for state capitals where participation is compulsory. Selection for this category begins by ranking the cities based on scoring information obtained from the Malaysian

Kategori 1

Kategori 1 melibatkan ibu negeri di mana penglibatan dalam kategori ini diwajibkan. Pemilihan dalam kategori ini bermula dengan penarafan yang berdasarkan kepada markah yang diperolehi daripada

Urban Indicator Network (MURNInet) and reports from the Town and Country Planning Department (TCPD), Local Government Department (LGD) and Ministry of Health (MoH) (Figure 2).

penilaian maklumat dari Jaringan Petunjuk Bandar Malaysia (MURNInet) dan laporan daripada Jabatan Perancang Bandar dan Desa, dan Kementerian Kesihatan (Rajah 2).

Figure 2 : Bandar Lestari - Environment Award
Category 1 : Ranking and Awarding Process

Rajah 2 : Bandar Lestari - Anugerah Alam Sekitar :
Kategori 1: Proses Penarafan dan Penganugerahaan

Category 1: PBT state capitals
Kategori 1: PBT Ibu Negeri

Ranking Process
Proses Penarafan

List of PBT that
qualifies under the
awarding process
*Senarai PBT Ibu Negeri
yang layak ke proses
penganugerahaan*

Awarding Process
Proses Penganugerahan

WINNER Anugerah
Bandar Lestari Category 1
*PEMENANG Anugerah
Bandar Lestari Kategori 1*

SOURCES OF INFORMATION:

- TCPD (MURNInet)
- LGD (LA21 Report)
- LGD (Recycling Programme Report)
- MoH (Dengue rate information)

SUMBER MAKLUMAT:

- JPBD (MURNInet)
- JKT (Laporan LA21)
- JKT (Laporan Program Kitar Semula)
- Kementerian Kesihatan (Maklumat Kadar Denggi)

SOURCES OF INFORMATION:

- Information Requisition Form
- DOE – Physical Parameters
- Opinion Survey
- Field Assessment

SUMBER MAKLUMAT:

- Borang Perolehan Maklumat
- JAS – Parameter Fizikal
- Tinjauan Pendapat
- Lawatan Lapangan

Category 2

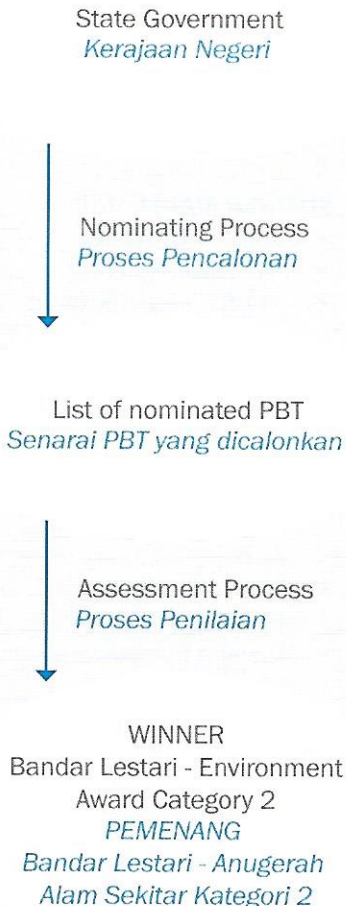
Category 2 consists of cities and municipalities. PBT participation in this exercise is by nomination from the state government (Figure 3).

Kategori 2

Kategori 2 melibatkan PBT Bandaraya dan Majlis Perbandaran. Bagi kategori ini penyertaan adalah dicalonkan oleh Kerajaan negeri (Rajah 3).

Figure 3 : Bandar Lestari - Environment Award :
Category 2 : Awarding Process

Rajah 3 : Bandar Lestari - Anugerah Alam Sekitar :
Kategori 2 : Proses Penganugerahaan

SOURCES OF INFORMATION:

- Information Requisition Form
- Latest PBT Annual Report
- DOE - Physical Parameters
- Opinion survey
- Field Assessment

SUMBER MAKLUMAT:

- Borang Perolehan Maklumat
- Laporan Tahunan Terkini PBT
- JAS--Parameter Fizikal
- Tinjauan Pendapat
- Penilaian Lapangan

Category 3

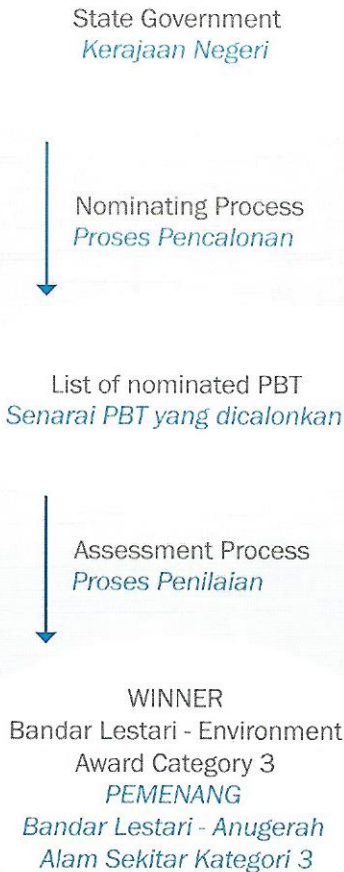
Category 3 consists of District Councils. Participation in this exercise is by nomination from the state government (Figure 4).

Kategori 3

Kategori 3 merangkumi PBT Majlis Daerah. Penyertaan PBT ini adalah melalui pencalonan daripada kerajaan negeri (Rajah 4).

Figure 4 : Bandar Lestari - Environment Award :
Category 3 : Awarding Process

Rajah 4 : Bandar Lestari - Anugerah Alam Sekitar :
Kategori 3 : Proses Penganugerahaan

SOURCES OF INFORMATION:

- Information Requisition Form
- Latest PBT Annual Report
- DOE - Physical Parameters
- Opinion survey
- Field Assessment

SUMBER MAKLUMAT:

- Borang Perolehan Maklumat
- Laporan Tahunan Terkini PBT
- JAS-Parameter Fizikal
- Tinjauan Pendapat
- Penilaian Lapangan

EVALUATION PROCESS / PROSES PENILAIAN

The evaluation process to select the recipient for the Bandar Lestari -Environment Award involves four separate activities. These are evaluation of a city brief, evaluation of physical parameters, public opinion survey and field evaluation.

The Award Secretariat invites all the relevant Local Authorities (PBT) to participate through the submission of a completed Participation Form signed by the Mayor for Category 1 and the Council President for Category 2 and 3. An Information Requisition Form should be submitted within a stipulated time frame. Only Local Authorities that return the completed Information Requisition Form (Appendix 1) are accepted as a participant in this initiative.

Evaluation of City Brief

Each participating PBT is required to submit information related to the five evaluation criteria by completing the

Proses penilaian untuk memilih penerima Bandar lestari-Anugerah alam Sekitar melibatkan empat aktiviti yang berasingan, iaitu penilaian Ringkasan Bandar, penilaian parameter fizikal, soal selidik pendapat awam dan penilaian lapangan.

Urus setia anugerah menjemput semua PBT yang telah dicalonkan oleh kerajaan negeri masing masing untuk menyertai inisiatif ini dengan mengisi Borang Penyertaan dan Borang Perolehan Maklumat yang perlu diisi dalam jangka masa yang ditetapkan. Hanya PBT yang memulangkan Borang Perolehan Maklumat yang lengkap diterima sebagai peserta inisiatif ini.

Penilaian Ringkasan Bandar

Setiap PBT yang menyertai program ini dikehendaki menyerahkan maklumat yang berkaitan dengan lima kriteria penilaian dengan mengisi Borang

RINGKASAN BANDAR		
Majlis Perbandaran Kemaman		
Kriteria	Penunjuk	Nota
Persekitaran Fizikal	Peratus kawasan hijau contohnya padang, taman dan lain-lain Tahun 2005 & Tahun 2006. Tiada Maklumat	Maklumat berdasarkan data sepanjang Tahun 2005
Nota: Tidak dapat ditentukan kerana maklumat tidak lengkap dari segi jumlah kawasan hijau		
BORANG PEMARKAHAN BAGI RINGKASAN BANDAR		
Kategori 1: DB Kuching Utara		
Kriteria	Parameter	
Persekitaran Fizikal	Peratus kawasan hijau contohnya padang, taman dan lain-lain	
Perilakuan peningkatan persekitaran yang ditunjukkan		

Each participating Local Authority is requested to submit information via the Information Requisition Form which is used to prepare a City Brief to be evaluated by the Independent Assessment Panel.

Setiap Pihak Berkuasa Tempatan yang menyertai inisiatif ini dikehendaki mengisi Borang Perolehan Maklumat untuk penyediaan Ringkasan Bandar yang akan dinilai oleh para Panel Penilai Bebas.

Information Requisition Form (Appendix 1). Based on the information submitted, the Award Secretariat and the Working Committee prepares a City Brief for each of the PBT. An Independent Assessment Panel makes the evaluation. Scoring is based on standardised performance indicators.

Evaluation of Physical Parameters

This assessment is based on data obtained from monitoring stations located within the participating cities. The data includes water quality, air quality and noise levels.

Opinion Survey

This process involves interviewing 60 respondents using the stratified random sampling method with the aim of obtaining views of the community with respect to matters related to the physical environment, ecological initiatives, environmental governance, education and awareness and environmental services, which are the five criteria used in assessing the PBT.

Perolehan Maklumat (Lampiran 1). Berdasarkan maklumat yang diberi Urus setia Penganugerahan menyediakan Ringkasan Bandar bagi setiap PBT. Penilaian dibuat oleh Panel Penilai Bebas. Pemberian markah berasaskan kepada penunjuk piawai.

Penilaian Parameter Fizikal

Penilaian ini adalah berdasarkan kepada data harian yang diperolehi daripada stesen stesen pemantau yang terletak dalam kawasan PBT. Data yang dinilai termasuklah kualiti air, kualiti udara dan tahap bising.

Soal Selidik Pendapat Awam

Proses ini melibatkan temubual dengan 60 responden yang dipilih dengan menggunakan pensampelan berlapis rawak dengan tujuan untuk mendapatkan pandangan mereka mengenai isu yang berkaitan dengan persekitaran fizikal, inisiatif ekologi, pentadbiran alam sekitar, pendidikan dan kesedaran serta perkhidmatan alam sekitar.

Department of Environment officers conducted surveys to obtain views of the community with respect to the physical environment, ecological initiatives, environmental governance, education and awareness, and urban environmental services.

Pegawai pegawai Jabatan Alam Sekitar menjalankan tinjauan pendapat awam mengenai perkara yang berkaitan dengan persekitaran fizikal, inisiatif ekologi, pentadbiran alam sekitar, pendidikan dan kesedaran serta perkhidmatan alam sekitar.

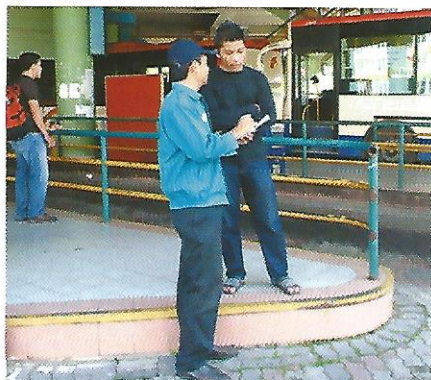

Photo by / Foto oleh: DOE

Field Assessment

This exercise is conducted by an Independent Assessment Panel, and involves actual visits to the participating cities. The aim is to conduct assessment related to the five criteria and to verify information submitted by the PBT via the Information Requisition Form (Appendix 1).

Penilaian Lapangan

Penilaian ini dijalankan oleh Ahli Penilai Bebas dan melibatkan lawatan ke PBT berkenaan untuk melihat kesahihan maklumat yang diajukan dalam Borang Perolehan Maklumat (Lampiran 1).

Photo by / Foto oleh
Norazmi Bin Abdul Kaabir

The Independent Assessment Panel for Category 1 being briefed before assessing Dewan Bandaraya Kuching Utara.

Ahli Panel Penilai Bebas bagi Kategori 1 menerima taklimat sebelum membuat penilaian di Dewan Bandaraya Kuching Utara.

ORGANISATIONAL STRUCTURE / STRUKTUR ORGANISASI

Ministerial Selection Panel

The Ministerial Selection Panel is chaired by the Minister of Natural Resource and Environment and consists mainly of senior representatives from the Ministry. The Panel decides on the recipient of the award based on the recommendation made by the Steering Committee (Figure 5).

Panel Pemilihan Menteri

Panel ini dipengerusikan oleh Menteri Kementerian Sumber Asli dan Alam Sekitar sementara kebanyakan ahli-ahli panel terdiri daripada pegawai kanan Kementerian tersebut. Panel ini bertanggungjawab untuk memilih penerima anugerah berdasarkan saranan Jawatankuasa Pemandu (Rajah 5).

Steering Committee

The Director General of Environment and the Director General of the Local Government Department jointly chair the Steering Committee. The Committee consists of individuals from government agencies, non-government organisations, academia and the private sector. The Committee oversees the work of the Assessment Panels and the Secretariat to ensure transparency and fairness in the assessment and selection process as well as determine the final results based on the recommendation of the Assessment Panels (Figure 5).

Assessment Panels

There are two Assessment Panels for this initiative. The first one is the Independent Assessment Panel, consisting of individuals from various government agencies, non-government organisations, academia and the private sector. This Panel assesses City Briefs based on information submitted by Local Authorities via the Information Requisition Form as well as conducts the field assessment. The second panel is the DOE Assessment Panel which conducts the Public Opinion Survey and the Physical Parameter Assessment (Figure 5). This Panel consists of officers from the Department of Environment.

Jawatankuasa Pemandu

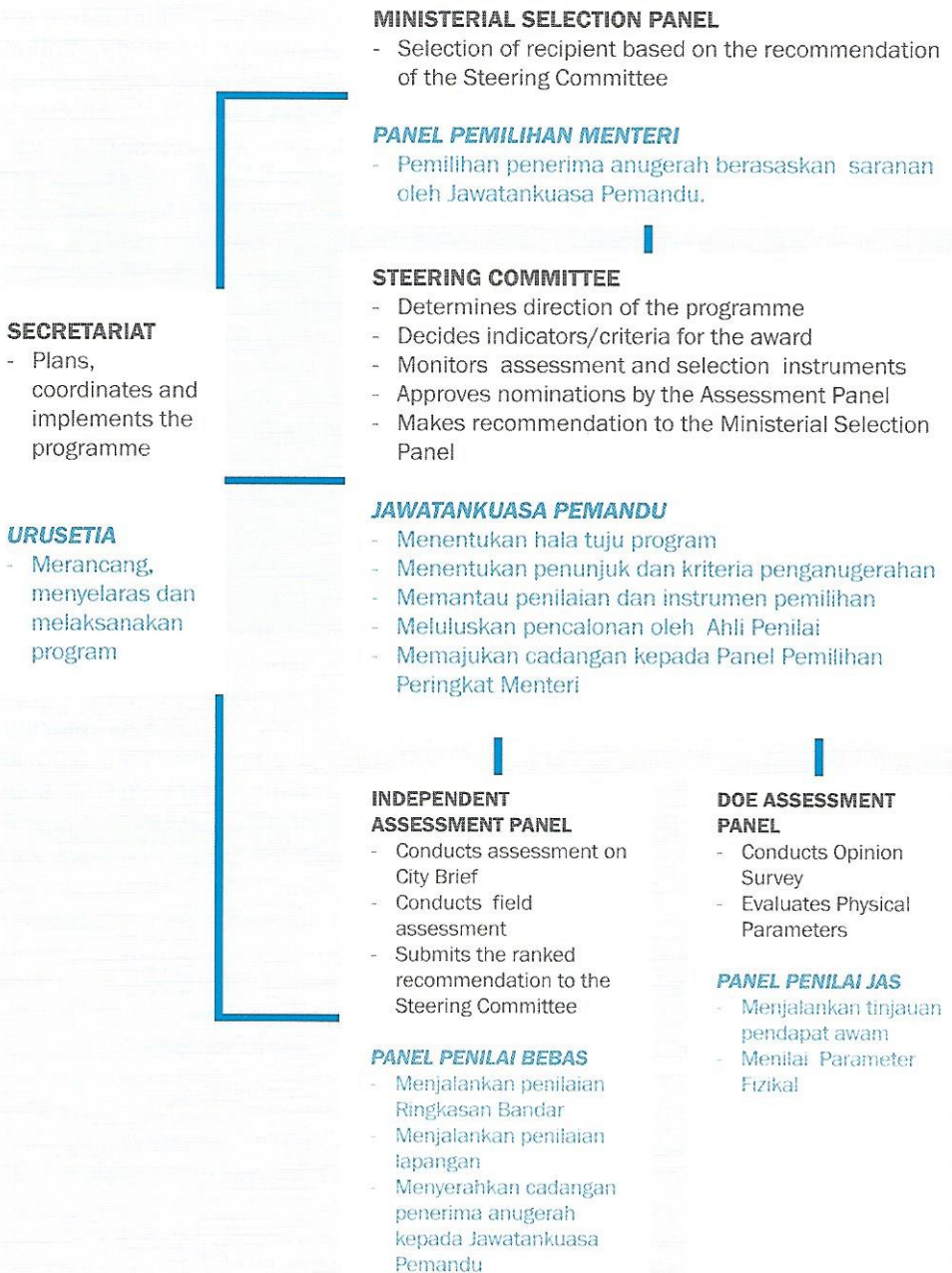
Jawatankuasa Pemandu dipengerusikan bersama oleh Ketua Pengarah Jabatan Alam Sekitar dan Ketua Pengarah Jabatan Kerajaan Tempatan. Ahli-ahli Jawatankuasa ini terdiri daripada pegawai-pegawai dari jabatan kerajaan, pegawai badan bukan kerajaan, ahli akademik dan pegawai sektor swasta. Jawatankuasa ini juga mengawasi Panel Penilai dan Urus setia bagi memastikan ketelusan dan keadilan semasa proses penilaian dan pemilihan dilakukan, serta membuat keputusan akhir berdasarkan cadangan Panel Penilai (Rajah 5).

Panel Penilai

Terdapat dua kumpulan Panel Penilai untuk inisiatif ini. Kumpulan pertama ialah Panel Penilai Bebas yang terdiri dari individu daripada pelbagai badan kerajaan, badan bukan kerajaan, ahli akademik dan pegawai sektor swasta. Panel ini menilai maklumat yang diberikan melalui Borang Perolehan Maklumat serta menjalankan penilaian lapangan. Kumpulan penilai yang kedua adalah Panel Penilai JAS yang bertanggungjawab menjalankan Penilaian Pendapat Awam dan Parameter Fizikal. Ahli Panel Penilai ini terdiri daripada para pegawai JAS (Rajah 5).

Figure 5 : Bandar Lestari –Environment Award– Organisation chart for the Award Programme

Rajah 5 : Carta organisasi bagi program penganugerahan Bandar Lestari – Anugerah Alam Sekitar

Secretariat

The Secretariat includes officers and researchers from the Department of Environment, Local Government Department, Town and Country Planning Department, Alam Sekitar Malaysia Sdn. Bhd.(ASMA), Department of Health and Institute of Environment and Development (LESTARI). The Secretariat is responsible for planning, coordinating and implementing the initiative (Figure 5).

Urus setia

Ahli-ahli Urus setia Anugerah terdiri daripada para pegawai dan penyelidik daripada Jabatan Alam Sekitar, Jabatan Kerajaan Tempatan, Jabatan Perancang Bandar dan Desa, ASMA, LESTARI dan Jabatan Kesihatan. Urus setia bertanggungjawab untuk merancang, dan melaksanakan inisiatif ini (Rajah 5).

RECOGNITION / PENGIKTIRAFAN

The city that wins the award in each category will be presented with a specially designed 30 cm trophy, while Local Authorities that receive special mention will be given a smaller version of the trophy.

PBT yang menerima anugerah pada setiap kategori akan menerima sebuah trofi yang berukuran 30 sentimeter tinggi. Manakala PBT yang menerima anugerah khas pula akan diberi trofi yang berukuran lebih kecil.

The Bandar Lestari-Environment Award trophy is designed exclusively for this initiative and is made of environmentally

Trofi Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar adalah direkabentuk khas untuk program ini dan dibuat daripada bahan

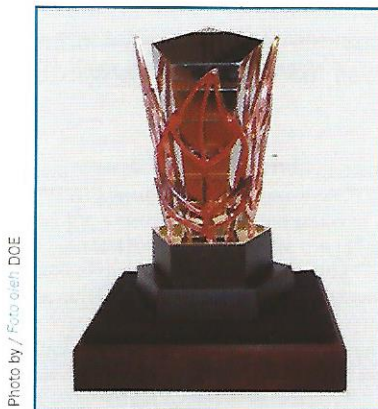

Photo by / Foto oleh DOE

The specially designed 30 cm trophy for the winner of each category in the Bandar Lestari-Environment Award.

Trofi dengan rekabentuk istimewa yang berukuran 30 sentimeter tinggi untuk setiap penerima Anugerah Bandar Lestari-Anugerah Alam Sekitar.

friendly recycled copper and wood. The wooden base of the trophy symbolises fundamental understanding of the environment among the workforce in the Local Authority. The three leaves surrounding the building represent green development, while the five storey building with five angles along its pentagon base symbolises the five criteria of the Bandar Lestari Award. The top and side sections of the building, resembling mirrors, correspond to transparent and proactive environmental governance and management by the Local Authority.

The winners and the Local Authorities that receive a special mention will be featured in DOE website.

mesra alam yang dikitar semula iaitu tembaga dan kayu. Tapak kayu trofi melambangkan pengetahuan asas mengenai alam sekitar di kalangan warga kerja PBT. Tiga helai daun yang mengelilingi sebuah bangunan melambangkan pembangunan hijau, sementara bangunan lima tingkat yang mempunyai lima penjurus serta bahagian dasar trofi melambangkan lima Kriteria penilaian penganugerahan. Bahagian atas dan tepi bangunan yang kelihatan cermin melambangkan pentadbiran dan pengurusan alam sekitar yang telus dan proaktif oleh PBT.

Penerima anugerah dan juga PBT yang mendapat anugerah khas akan dimuatkan di laman web JAS.

SUSTAINABILITY OF THE PROGRAMME / *KELESTARIAN PROGRAM*

Capacity building and planning towards a sustainable city requires a wholesome effort and involvement from all levels of stakeholders. Thus, the sustainability of this program relies on the commitment and active participation of all parties involved.

Peningkatan keupayaan dan perancangan ke arah bandar yang lestari memerlukan penglibatan yang menyeluruh daripada semua pihak berkepentingan. Kelestarian program ini bergantung kepada komitmen dan penglibatan aktif semua pihak.

www.doe.gov.my

Jabatan Kerajaan Tempatan
Kementerian Perumahan dan Kerajaan Tempatan

www.kpkt.gov.my

LESTARI

Institut Alam Sekitar dan Pembangunan
Institute for Environment and Development
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA

www.lestari.ukm.my

APPENDICES / LAMPIRAN

Appendix 1 : Original Copy of the Information Requisition Form

Lampiran 1 : Salinan Asal Borang Perolehan Maklumat

BANDAR LESTARI - ANUGERAH ALAM SEKITAR

BORANG PEROLEHAN MAKLUMAT/ INFORMATION REQUISITION FORM

Sila jawab semua soalan. Kegagalan menjawab akan mempengaruhi markah anda

Please answer all the questions, failure to do so will prejudice your marks.

Soalan/Questions

1. *Berapakah bilangan penduduk dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda? / What is the population of the area under your jurisdiction?*
Jawapan / Answer:
2. *Berapakah jumlah belanjawan tahunan bagi kawasan di bawah bidang kuasa anda pada tahun 2002 dan 2003 (dalam RM)? / What was the total annual budget for the area under your jurisdiction in 2002 and 2003 (in RM)?*
Jawapan / Answer:
3. *Berapakah jumlah kawasan di bawah bidang kuasa anda? / What is the total area under your jurisdiction?*
Jawapan / Answer:
4. *Berapakah jumlah kawasan hijau e.g. padang, taman dll. di bawah bidang kuasa anda? / What is the total area of green cover i.e. fields, parks etc. under your jurisdiction?*
Jawapan / Answer:
5. *Berapakah jumlah kawasan hijau semulajadi yang telah diwartakan bagi tujuan pemuliharaan di bawah bidang kuasa anda? / What is the total area of natural green cover that has been gazette for conservation in the area under your jurisdiction?*
Jawapan / Answer:
6. *Berapa kali kah banjir kilat beriak dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda pada tahun 2002 dan 2003? / How many times did flash floods occur in the area under your jurisdiction in 2002 and 2003?*
Jawapan / Answer:
7. *Sila senaraikan semua projek dan aktiviti berhubung alam sekitar yang dijalankan pada tahun 2002 dan 2003 (termasuk yang dirancang untuk tahun 2003). Nyatakan maklumat projek secara terperinci/ Please list all the environment related projects and activities conducted in 2002 and 2003 (including those planned for 2003). Provide the following details for each project/activity:*
  - *Tajuk projek atau aktiviti/ Project or Activity Title;*
  - *Status (selesai, sedang maju atau dalam perancangan)/ Status (Completed, Ongoing or Planned);*
  - *Jangkamasa (bulan/ minggu/ hari)/ Duration (in months/weeks/days);*
  - *Kekerapan (jika diulang tahunan)/ Frequency (if repeated annually);*
  - *Kumpulan sasaran/ Target Group*
  - *Rakan usahasama (jika ada)/ Collaborators (if any)*

(Gunakan lampiran berasingan/ Use separate sheet)

8. *Daripada senarai di atas, sila nyatakan satu kawasan yang telah anda jalankan inisiatif pemuliharaan alam sekitar ke atasnya pada tahun 2002 dan jawab soalan di bawah (Gunakan lampiran berasingan dan hadkan jawapan kepada 1 mukasurat) / Please nominate one area from the above-mentioned list in 2002 where you have conducted an initiative on environmental conservation and answer the following questions (Use separate sheet and limit your answer to 1 page)*
- *Mengapa anda memilih kawasan itu? / Why did you select this area?*
  - *Bagaimana projek itu dijalankan? / How was the project executed?*
  - *Siapa yang terlibat? / Who was involved?*
  - *Berapa kos yang digunakan (dalam RM)? / How much was the cost (in RM)?*
  - *Apakah hasil dan impaknya? / What were the results and impacts?*
9. *Adakah terdapat dasar untuk pengurangan, penggunaan semula dan kitar semula bahan buangan perbandaran dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda? / Is there a policy on reducing, reusing and recycling of municipal waste in the area under your jurisdiction?*
Jawapan / Answer: Sila tanda/Please circle   Ya/Yes   Tidak/No
10. *Adakah terdapat dasar untuk pengasingan bahan buangan toksik dan berbahaya dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda? / Is there a policy on separation of toxic and hazardous waste in the area under your jurisdiction?*
Jawapan / Answer: Sila tanda/Please circle   Ya/Yes   Tidak/No
11. *Berapakah jumlah/ amaun yang diperuntukkan bagi pengurusan bahan buangan pada tahun 2002 dan 2003 (dalam RM)? / What was the total amount allocated for waste management in 2002 and 2003 (in RM)?*
Jawapan / Answer: RM
12. *Berapakah jumlah/ amaun bahan buangan domestik yang dijana dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda pada tahun 2002 dan 2003 (selepas 31 Jun)? / What was the total amount of domestic waste generated in the area under your jurisdiction in the year 2002 and 2003 (up to 31 June)?*
Jawapan / Answer: _____ (dalam ton/ in tonnes)
13. *Berapakah jumlah/ amaun bahan buangan toksik dan berbahaya yang dijana dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda pada tahun 2002 dan 2003 (selepas 31 Jun)? / What was the total amount of toxic and hazardous waste generated in the area under your jurisdiction in the year 2002 and 2003 (up to 31 June)?*
Jawapan / Answer: _____ (dalam ton/ in tonnes)
14. *Berapakah jumlah pusat kitar semula yang terdapat dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda? / How many recycling centers are there in the area under your jurisdiction?*
Jawapan / Answer:
15. *Berapakah jumlah/ amaun bahan buangan domestik yang telah dikitar semula dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda pada tahun 2002 dan 2003 (selepas 31 Jun)? / What was the total amount of domestic waste that has been recycled in the area under your jurisdiction in the year 2002 and 2003 (up to 31 June)?*
Jawapan / Answer: _____ (dalam ton/ in tonnes)
16. *Sila senaraikan semua projek dan aktiviti berhubung dengan pengurangan, penggunaan semula dan kitar semula bahan buangan, yang dijalankan pada tahun 2002 dan 2003 (termasuk yang dirancang untuk tahun 2003) (jangan ulang aktiviti yang tersenarai di no 7). Nyatakan maklumat projek secara terperinci / Please list all the projects and activities related to reducing, reusing and recycling of waste, conducted in 2002 and 2003 (including those planned for 2003) (Do not repeat the activities listed in 7). Provide the following details for each project/ activity:*

- Tajuk projek atau aktiviti/ Project or Activity Title;
  - Status (selesai, sedang maju atau dalam perancangan)/ Status (Completed, Ongoing or Planned);
  - Jangkamasa (bulan/ minggu/ hari)/ Duration (in months/weeks/days);
  - Kekerapan (jika diulang tahunan)/ Frequency (if repeated annually);
  - Kumpulan sasaran/ Target Group
  - Rakan usahasama (jika ada)/ Collaborators (if any)
- (Gunakan lampiran berasingan/ Use separate sheet)

17. Adakah terdapat dasar pengangkutan awam bagi kawasan di bawah bidang kuasa anda? / Is there a public transport policy for the area under your jurisdiction?
Jawapan / Answer: *Sila tanda/Please circle*   *Ya/Yes*   *Tidak/No*
18. Berapakah jumlah/ amaun yang diperuntukkan bagi pengangkutan awam pada tahun 2002 dan 2003 (dalam RM)? / What was the total amount allocated for public transport in 2002 and 2003 (in RM)?
Jawapan / Answer: RM
19. Sila senaraikan semua projek yang dijalankan untuk meningkatkan pengangkutan awam, mengurangkan kenderaan perseorangan atau mengurangkan jumlah kemalangan pada tahun 2002 dan 2003 (termasuk aktiviti yang dirancang untuk 2003). (Jangan ulang aktiviti yang tersenarai di 7 dan 16). Nyatakan maklumat projek secara terperinci/ Please list all the projects that have been conducted to improve public transport, reduce single occupancy vehicles or reduce the number of accidents in 2002 and 2003 (including those planned for 2003) (Do not repeat the activities listed in 7 and 16). Provide the following details for each project:
- Tajuk projek atau aktiviti/ Project or Activity Title;
  - Status (selesai, sedang maju atau dalam perancangan)/ Status (Completed, Ongoing or Planned);
  - Jangkamasa (bulan/ minggu/ hari)/ Duration (in months/weeks/days);
  - Kekerapan (jika diulang tahunan)/ Frequency (if repeated annually);
  - Kumpulan sasaran/ Target Group
  - Rakan usahasama (jika ada)/ Collaborators (if any)
- (Gunakan lampiran berasingan/ Use separate sheet)
20. Berapakah jumlah kemalangan jalanraya yang berlaku dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda pada tahun 2002 dan 2003 (selepas 31 June)? / How many road accidents occurred in the area under your jurisdiction in 2002 and 2003 (up to 31 June)?
Jawapan / Answer:
21. Berapakah jumlah bas dan kereta yang menggunakan jalanraya setiap hari sepanjang waktu pejabat dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda pada tahun 2002 dan 2003 (selepas 31 June)? / How many cars and busses utilized the roads daily during office hours in the area under your jurisdiction in 2002 and 2003 (up to 31 June)?
Jawapan / Answer:
22. Berapakah jumlah perhentian bas dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda pada tahun 2002 dan 2003 (selepas 31 June)? / How many bus-stops are there in the area under your jurisdiction in 2002 and 2003 (up to 31 June)?
Jawapan / Answer:
23. Adakah pihak pentadbiran anda tahu tentang Dasar Kebangsaan terhadap Alam Sekitar? / DOES your administration know about the National Policy on the Environment?
Jawapan / Answer: *Sila tanda/Please circle*   *Ya/Yes*   *Tidak/No*

24. Adakah pihak pentadbiran anda melaksanakan sebarang aspek Dasar Kebangsaan terhadap Alam Sekitar ke atas Plan Struktur dan Plan Tempatan, panduan pentadbiran atau secara undang-undang? / Has your administration implemented any aspects of the National Policy on the Environment into Structure Plans and Local Plans, administrative guidelines or by-laws?
 Jawapan / Answer: Sila tanda/Please circle   Ya/Yes   Tidak/No
25. Adakah pihak pentadbiran anda mempunyai Dasar Alam Sekitar untuk organisasi? / DOEs your administration have an Organizational Environmental Policy?
 Jawapan / Answer: Sila tanda/Please circle   Ya/Yes   Tidak/No
26. Adakah pihak pentadbiran anda mempunyai Unit khas yang bertanggungjawab terhadap alam sekitar? / DOEs your administration have a Unit specifically responsible for the environment?
 Jawapan / Answer: Sila tanda/Please circle   Ya/Yes   Tidak/No
27. Adakah pihak pentadbiran anda mempunyai Pegawai khas yang bertanggungjawab terhadap alam sekitar? / DOEs your administration have an Officer specifically responsible for the environment?
 Jawapan / Answer: Sila tanda/Please circle   Ya/Yes   Tidak/No
28. Berapakah jumlah/ amaun yang diperuntukkan bagi tujuan penguatkuasaan pada tahun 2002 dan 2003 (dalam RM)? / What was the total amount allocated for enforcement in 2002 and 2003 (in RM)?
 Jawapan / Answer: RM
29. Berapakah jumlah/ amaun yang diperuntukkan bagi latihan sumber manusia pada tahun 2002 dan 2003 (dalam RM)? / What was the total amount allocated for human resource training in 2002 and 2003 (in RM)?
 Jawapan / Answer: RM
30. Berapakah jumlah/ amaun yang diperuntukkan untuk penyertaan orang awam dalam aktiviti pada tahun 2002 dan 2003 (dalam RM)? / What was the total amount allocated for public participation activities in 2002 and 2003 (in RM)?
 Jawapan / Answer: RM
31. Sila senaraikan semua organisasi yang bekerjasama dengan pihak pentadbiran bagi tujuan latihan dan penyertaan orang awam dan aktiviti kumpulan berkepentingan pada tahun 2002 dan 2003 (termasuk aktiviti yang dirancang untuk 2003)/ Please list all the organizations that have collaborated with your administration for training and public participation and stakeholder specific activities your administration in 2002 and 2003 (including activities planned for 2003) (Gunakan lampiran berasingan/ Use separate sheet)
32. Adakah pihak pentadbiran anda mempunyai Unit atau Pegawai khas yang bertanggungjawab terhadap media? / DOEs your administration have a Unit or an Officer specifically responsible for the media?
 Jawapan / Answer: Sila tanda/Please circle   Ya/Yes   Tidak/No
33. Adakah pihak pentadbiran anda mempunyai Unit atau Pegawai khas yang bertanggungjawab menangani aduan orang awam? / DOEs your administration have a Unit or an Officer specifically responsible for handling public complaints?
 Jawapan / Answer: Sila tanda/Please circle   Ya/Yes   Tidak/No
34. Berapa banyakkah taman perumahan yang terdapat dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda? / How many housing estates are there in the area under your jurisdiction?
 Jawapan / Answer:

35. Adakah pihak pentadbiran anda mendaftar Persatuan Penduduk dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda? / DOEs your administration register Residents Associations in the area under your jurisdiction?
Jawapan / Answer: Sila tanda/Please circle   Ya/Yes   Tidak/No
36. Berapa banyakkah taman perumahan dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda yang mempunyai Kesatuan Penduduk? / How many housing estates in the area under your jurisdiction have Residents Associations?
Jawapan / Answer:
37. Sila senaraikan nama dan perwakilan terkini bagi semua Ahli Majlis dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda / Please list the name and the affiliation of all the current Council Members in the area under your jurisdiction.
(Gunakan lampiran berasingan/ Use separate sheet)
38. Apakah jumlah/ amaun yang diperuntukkan bagi pendidikan dan kesedaran terhadap alam sekitar pada tahun 2002 dan 2003 (dalam RM)? / What was the total amount allocated for environmental education and awareness in 2002 and 2003 (in RM)?
Jawapan / Answer: RM
39. Sila nyatakan semua aktiviti yang dijalankan untuk meningkatkan kesedaran dan kefahaman orang awam terhadap isu alam sekitar pada tahun 2002 dan 2003 (termasuk yang dirancang untuk tahun 2003) (Jangan ulang aktiviti yang tersenarai di 7, 16 dan 19). Nyatakan maklumat projek secara terperinci/ Please list all the activities conducted to raise public awareness and understanding of environmental issues in 2002 and 2003 (including those planned for 2003) (Do not repeat the activities listed in 7, 16 and 19). Provide the following details for each project/activity:
- Tajuk projek atau aktiviti/ Project or Activity Title;
  - Status (selesai, sedang maju atau dalam perancangan)/ Status (Completed, Ongoing or Planned);
  - Jangkamasa (bulan/ minggu/ hari)/ Duration (in months/weeks/days);
  - Kekerapan (jika diulang tahunan)/ Frequency (if repeated annually);
  - Kumpulan sasaran/ Target Group
  - Rakan usahasama (jika ada)/ Collaborators (if any)
  - Kaedah (liputan media/ bengkel dsb.)/ Mechanism (media coverage/workshop etc.)
- (Gunakan lampiran berasingan/ Use separate sheet)
40. Adakah pihak pentadbiran anda menghasilkan sebarang bahan bacaan seperti buku panduan dan risalah dalam 2 tahun kebelakangan ini untuk meningkatkan kesedaran dan kefahaman orang awam terhadap isu alam sekitar dalam kawasan di bawah bidang kuasa anda? Jika ya, sila lampirkan bahan bersama/ Has your administration produced any material such as brochures and pamphlets in the past two years to raise public awareness and understanding of environmental issues in the area under your jurisdiction? If yes, please enclose this material.
Jawapan / Answer: Sila tanda/Please circle   Ya/Yes   Tidak/No

Appendix 2 : Original Copy of the Opinion Survey Form

Lampiran 2 : Salinan Asal Borang Soal Selidik Pendapat Awam

BORANG KAJIAN PENILAIAN

Oleh

JABATAN ALAM SEKITAR

Nama Pegawai	:	_____
Jawatan	:	_____
Alamat Jabatan	:	_____
		_____
		_____
No. Tel.	:	_____
No. Faks	:	_____
Tandatangan	:	_____

Maklumat Responden:

Berapa lamakah tuan/ puan telah menetap dalam kawasan perbandaran ini?:

Jantina:

Umur:

Pekerjaan:

OBJEKTIF PENGANUGERAHAN :

Bandaraya Lestari- Anugerah Alam Sekitar bertujuan untuk mengiktiraf kemajuan yang dicapai oleh bandar- bandar di Malaysia ke arah kelestarian. Objektif penganugerahan ini adalah untuk :

- Mengiktiraf usaha dan sumbangan oleh badan pentadbiran bandar- bandar untuk mencapai kelestarian alam sekitar melalui polisi dan tindakan
- Meningkatkan kesedaran berkaitan kelestarian alam sekitar dengan mendapat sokongan masyarakat tempatan
- Menggalakkan pendekatan inovatif dan amalan- amalan baik ke arah kelestarian alam sekitar

Borang Kajian Penilaian (Perception Survey Form)

	Soalan	Jawapan (Sila bulatkan)	Skor Baik = 5 Memuaskan = 3 Kurang memuaskan = 1
I.	PERSEKITARAN FIZIKAL/PHYSICAL ENVIRONMENT		
1.	<p>Apakah pendapat anda tentang kualiti udara di bandar anda?</p> <p>Baik merujuk kepada hari yang paling cerah dan tidak berdebu, dimana kesihatan tidak terjejas. Kurang memuaskan merujuk kepada 2/3 hari yang berjerebu setiap bulan atau secara amnya hari yang berdebu sepanjang musim panas. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.</p>	<p>Baik</p> <p>Memuaskan</p> <p>Kurang memuaskan</p>	
2.	<p>Apakah pendapat anda tentang kualiti air sungai di bandar anda?</p> <p>Baik merujuk kepada air yang jernih, tidak berwarna dan tidak berbau. Keadaan selain daripada itu pada kadar sekali atau lebih dalam seminggu dianggap kurang memuaskan. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.</p>	<p>Baik</p> <p>Memuaskan</p> <p>Kurang memuaskan</p>	
3.	<p>Apakah pendapat anda tentang tahap kebisingan di kawasan kediaman bandar anda?</p> <p>Baik merujuk kepada gangguan yang sangat sedikit. Kurang memuaskan merujuk kepada tahap gangguan yang tinggi yang menyebabkan gangguan tidur di waktu malam. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.</p>	<p>Baik</p> <p>Memuaskan</p> <p>Kurang memuaskan</p>	
II.	INISIATIF EKOLOGI/ ECOLOGICAL INITIATIVES		
4.	<p>Apakah pendapat anda tentang taman dan kawasan hijau yang ada di bandar anda?</p> <p>Baik merujuk kepada bilangan taman yang disediakan adalah mencukupi, dengan penyelenggaraan dari tahap sederhana hingga baik. Kurang memuaskan merujuk kepada kekurangan bilangan taman dan penyelenggaraan yang kurang memuaskan. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.</p>	<p>Baik</p> <p>Memuaskan</p> <p>Kurang memuaskan</p>	

	Soalan	Jawapan (Sila bulatkan)	Skor Baik = 5 Memuaskan = 3 Kurang memuaskan = 1
5.	<p>Apakah pendapat anda tentang tandas awam di bandar anda?</p> <p>Baik merujuk kepada keadaan tandas yang bersih, tidak berbau dan dikendalikan dengan baik. Kurang memuaskan merujuk kepada keadaan tandas yang sangat kotor, berbau, bekalan air tidak menentu dan tidak dikendalikan dengan baik. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.</p>	<p>Baik</p> <p>Memuaskan</p> <p>Kurang memuaskan</p>	
6.	<p>Apakah pendapat anda tentang landskap di bandar anda?</p> <p>Baik merujuk kepada landskap yang cantik dan dikendalikan dengan baik. Kurang memuaskan merujuk kepada ketiadaan landskap. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.</p>	<p>Baik</p> <p>Memuaskan</p> <p>Kurang memuaskan</p>	
III.	PERKHIDMATAN ALAM SEKITAR / URBAN ENVIRONMENTAL SERVICES		
7.	<p>Adakah anda berpuas hati dengan khidmat pengutipan sampah di bandar anda?</p> <p>Baik merujuk kepada pungutan tetap pada kadar 2/3 kali setiap minggu. Kurang memuaskan merujuk kepada pungutan tidak tetap dan pada kadar kurang dari sekali seminggu. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.</p>	<p>Baik</p> <p>Memuaskan</p> <p>Kurang memuaskan</p>	
8.	<p>Apakah pendapat anda tentang tahap kebersihan di semua jalan dan parit di bandar anda?</p> <p>Baik merujuk kepada parit dan jalan raya yang bersih. Kurang memuaskan merujuk kepada parit dan jalan raya yang sentiasa kotor dan tidak dijaga. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.</p>	<p>Baik</p> <p>Memuaskan</p> <p>Kurang memuaskan</p>	
9.	<p>Apakah pendapat anda terhadap kesesakan lalulintas di bandar anda? [Bagaimanakah anda menilai pengurusan trafik?]</p> <p>Baik merujuk kepada kesesakan lalulintas yang jarang berlaku semasa ke tempat kerja atau semasa waktu kerja. Kurang memuaskan merujuk kepada kesesakan lalulintas yang berlaku berterusan termasuk cuti umum. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.</p>	<p>Baik</p> <p>Memuaskan</p> <p>Kurang memuaskan</p>	

	Soalan	Jawapan (Sila bulatkan)	Skor Baik = 5 Memuaskan = 3 Kurang memuaskan = 1
10.	Apakah pendapat anda tentang perkhidmatan kenderaan awam (perkhidmatan bas) di bandar anda? Baik merujuk kepada perkhidmatan yang teratur dan tepat pada masanya; memuaskan walaupun pada waktu sibuk. Kurang memuaskan merujuk kepada perkhidmatan yang tidak teratur, lewat dan tidak mencukupi. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.	Baik Memuaskan Kurang memuaskan	
11.	Apakah pendapat anda tentang kemudahan bagi pejalan kaki yang disediakan di bandar anda? Baik merujuk kepada lorong pejalan kaki dan lalulintas yang mencukupi/ memadai, dikendalikan dengan baik dan secara umumnya selamat. Kurang memuaskan merujuk kepada keadaan yang tidak mencukupi/ memadai tidak dikendalikan dengan baik dan tidak selamat. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.	Baik Memuaskan Kurang memuaskan	
IV.	PENTADBIRAN ALAM SEKITAR / ENVIRONMENTAL GOVERNANCE		
12.	Apakah pendapat anda tentang kaunter perkhidmatan yang disediakan oleh pekerja Majlis Perbandaran? Baik merujuk kepada perkhidmatan mesra pelanggan yang berterusan, efisien dan professional. Kurang memuaskan merujuk kepada keadaan yang sentiasa tidak mesra dimana ini menyukarkan pelanggan untuk mendapat perkhidmatan yang memuaskan. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.	Baik Memuaskan Kurang memuaskan	
13.	Apakah pendapat anda tentang pengendalian pihak Majlis Perbandaran di tempat anda menguruskan aduan orang awam? Baik merujuk kepada tindakan yang telus, terbuka dan memuaskan. Kurang memuaskan merujuk kepada tiada tindakbalas terhadap aduan atau kes atau responden tidak peka terhadap sebarang tindakan yang diambil oleh Majlis Perbandaran. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.	Baik Memuaskan Kurang memuaskan	

	Soalan	Jawapan (Sila bulatkan)	Skor Baik = 5 Memuaskan = 3 Kurang memuaskan = 1
14.	Apakah pendapat anda tentang tahap penguatkuasaan oleh Majlis Perbandaran? Baik merujuk kepada penguatkuasaan yang teratur, berkesan dan tidak berat sebelah. Kurang memuaskan merujuk kepada penguatkuasaan yang tidak teratur dan subjektif atau berat sebelah. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.	Baik Memuaskan Kurang memuaskan	
V.	PENDIDIKAN DAN KESEDARAN EDUCATION & AWARENESS		
15.	Apakah pendapat anda tentang aktiviti-aktiviti berkaitan alam sekitar yang dianjurkan oleh Majlis Perbandaran kepada penduduknya? Baik merujuk kepada aktiviti yang teratur dan mencukupi. Kurang memuaskan merujuk kepada aktiviti yang tidak teratur dan tidak mencukupi; atau jika responden tidak peka terhadap sebarang aktiviti. Memuaskan adalah keadaan diantaranya.	Baik Memuaskan Kurang memuaskan	
16.	Bagaimanakah anda menilai keadaan keseluruhan alam sekitar di bandar anda?	Baik Memuaskan Kurang memuaskan	
17.	Adakah anda suka tinggal di bandar anda? Baik=Ya,saya suka. Memuaskan = Okay, tetapi saya lebih suka tinggal di tempat lain. Kurang memuaskan=Tidak Gembira	Baik Memuaskan Kurang memuaskan	
		Jumlah Skor [Maks:15% Min:3%]	

Appendix 3 : Original Copy of the Field Evaluation Guidelines

Lampiran 3 : Salinan Asal Borang Panduan Penilaian Lapangan

A City Representative at each Capital City will brief the Panel.

Each Panel member will be provided with a folder containing the city brief and the original submission of each city, field assessment guidelines and field evaluation score sheet. The folder and completed score sheet will be collected at the end of the assessment.

The Panel will be required to generate questions for each item to be scored. The chairman of the Panel is responsible for ensuring standard assessment criteria among members.

I) PHYSICAL ENVIRONMENT

1. Visual inspection of river: The City Representative will take the Panel to a few rivers/channels to be evaluated.
2. State of landscaping: The Panel will be driven around the city to conduct the assessment.

II) ECOLOGICAL INITIATIVES

1. A nominated project will be requested from each city.
2. A briefing by the City Representative will be required from each city.
3. A City Representative will take the Panel to the nominated project.

III) URBAN ENVIRONMENTAL SERVICES

1. A nominated project will be requested from each city.
2. A briefing by the City Representative will be required for the nominated project.
3. Existence of policies will be verified at the appropriate departments of the Capital City Councils.
4. Scoring for items denoted with * will be conducted at the appropriate departments of the capital city councils and/or while visiting various section of the city.
5. Scoring for items denoted with ** will be conducted while visiting various sections of the city.
6. The City Representative will take the Panel to a landfill as well as commercial and residential areas to assess waste disposal facilities for the purpose of scoring for items denoted with ***.

IV) ENVIRONMENTAL GOVERNANCE

1. A nominated project will be requested from each city.
2. A briefing by the City Representative will be required for the nominated project.
3. A briefing by the City Representative on systems, implementation and success of handling public complaints, the media, emergencies, disasters and the EIA process will be required
4. Scoring for this section will be done at the appropriate departments of Capital City Councils

V) EDUCATION AND AWARENESS

1. A briefing by the City Representative on nominated project related to education and awareness will be required.
2. Scoring for this section will be done at the appropriate departments of Capital City Councils.

Appendix 4 : Original Copy of the Field Evaluation Checklist*Lampiran 4 : Salinan Asal Borang Senarai Semak Penilaian Lapangan***PHYSICAL ENVIRONMENT**

1. Assess the state of rivers with respect to colour.
2. Assess the state of rivers with respect to odour.
3. Assess the state of rivers with respect to presence of floating debris.
4. Assess the state of rivers with respect to condition of rubbish traps.
5. Assess the city's effort at landscaping.
6. Assess the city's landscaping with respect to aesthetics.
7. Assess the city's landscaping with respect to maintenance.
8. Assess the city's plant variety.

ECOLOGICAL INITIATIVES

9. Assess the type of initiative with respect to its ecological value.
10. Assess the management plan of the project.
11. Assess the success of the project with respect to achieving its objective
12. Assess the benefit/impact of the project to the residents.
13. Assess the benefit/impact of the project to the environment.
14. Assess the sustainability of the project.

URBAN ENVIRONMENTAL SERVICES

15. Verify the existence of policy on reducing, reusing and recycling (3R) of municipal waste.
16. Assess the promotion and level of implementation of the 3R policy. *
17. Verify the existence of policy on management of toxic and hazardous waste.
18. Assess the promotion and level of implementation of the policy on management of toxic and hazardous waste.
19. Verify the existence of policy on public transport and traffic management.
20. Assess the promotion and level of implementation of the public transport and traffic management policy. *
21. Score the availability, state and maintenance level of waste disposal facilities in commercial areas. **
22. Score the availability, state and maintenance level of waste disposal facilities in residential areas. **
23. Note the presence of illegal dumping in the commercial and residential areas. ***
24. Score the state of landfill with respect to its efficiency and maintenance. **
25. Score the availability and state of pedestrian walks with respect to its locational suitability, and maintenance. ***
26. Score the availability and state of bicycle lanes in respect to locational suitability and maintenance. ***
27. Score the city for its disable and child friendliness. ***

ENVIRONMENTAL GOVERNANCE

28. Verify the existence of an Organizational Environmental Policy.
29. Verify the existence of a Unit or Officer in charge of the Environment.
30. Assess the implementation of the National Environmental Policy into structure plans, administrative guidelines and by-laws.
31. Verify the existence of a system to handle public complaints, the media, emergencies and disasters.
32. Assess the effectiveness of the system to handle public complaints, the media, emergencies and disasters.
33. Assess the effectiveness of the City Capital in supporting the EIA process.

EDUCATION AND AWARENESS

34. Assess a project related to education and awareness.
35. Assess impact of project to residents and environment.
36. Assess the level of stakeholders (community) participation in the project.
37. Assess the sustainability of the project.

Department of Environment (DOE)
Ministry of Natural Resources and Environment (NRE)
62574 Wilayah Persekutuan, Putrajaya
Website : www.doe.gov.my

Department of Local Government
Ministry of Housing and Local Government

Department of Local Government
Ministry of Housing and Local Government
Paras 3-7, Blok K, Peti Surat 12579
Pusat Bandar Damansara, 50782 Kuala Lumpur.
Website : www.kpkt.gov.my

LESTARI

Institut Alam Sekitar dan Pembangunan
Institute for Environment and Development
UNIVERSITI KEBANGSAAN MALAYSIA

Institute for Environment and Development (LESTARI)
Universiti Kebangsaan Malaysia,
43600 UKM BANGI, Selangor Darul Ehsan, Malaysia
Tel : +603 - 8921 4149 Fax : +603 - 8925 5104
E-mail : lestari@ukm.my
Website : www.lestari.ukm.my

ISBN 978-983-7444-90-2

9 789839 444902